

Rodzina chrześcijańska wspólnotą formowaną przez sakramenty

Zarówno małżeństwo, jak i rodzina stanowią fundamentalną, naturalną wspólnotę ludzką. Ta wspólnota posiada charakter sakralny. Źródłem takiego charakteru rodziny są: sakrament chrztu i bierzmowania oraz sakrament małżeństwa, który z jednej strony uświęca naturalną więź małżeńską, z drugiej zaś udziela małżonkom łask, aby mogli sprostać podjętym zadaniom¹. Małżeństwo jako instytucja jednoczy mężczyznę i kobietę w rodzinną wspólnotę, w której osiąga ją oni swą tożsamość oraz dopełnienie, rozpoczynając odpowiedzialne życie – najpierw we dwoje, a później wraz z dziećmi – w atmosferze pełnej miłości. W perspektywie chrześcijańskiej małżeństwo jest stanem sakramentalnym oraz uświęcającym, w którym aspekty naturalnego związku zostają wyposażone w moc zbawczą i zwrócone są w kierunku realizacji królestwa Bożego. W takim świetle małżeńskie przymierze stanowi wspólne oddanie się mężczyzny i kobiety pełnieniu misji Chrystusa w Kościele i świecie². W pełnieniu tej misji ogromną rolę i pomoc zarówno dla małżonków, jak i dla ich dzieci stanowią sakramenty święte. Są one źródłem

duchowych mocy potrzebnych wszystkim członkom rodziny, aby budować „domowy Kościół”, ale pełnią także bardzo ważną funkcję formacyjną.

Rodzina chrześcijańska „domowym Kościołem”

Kiedy dwoje ludzi ochrzczonych wiąże się ze sobą węzłem małżeńskim, wówczas rozwija się oraz urzeczywistnia Kościół³. Dokumenty soborowe określają ich wspólnotę życia i miłości „domowym niejako Kościołem”⁴ lub „niejako domowym sanktuarium Kościoła”⁵. Świętemu Janowi Chryzostomowi przypisywane jest użycie po raz pierwszy określenia: „małego Kościoła”, w odniesieniu do rodzinnej wspólnoty. W jego homilii do fragmentu z Listu św. Pawła do Efezjan, pojawia się zdanie: „Jeśli i my w ten sposób pokierujemy naszymi domami, będziemy też zdolni kierować Kościołem, ponieważ rodzinne obojętne jest małym Kościołem. Tak przeto mąż i żona mogą prześcignąć wszystko pod względem cnoty. Pomyślcie o Abrahamie, Sarze, Izaaku, o ich trzystu osiemnastu sługach. Przypomnijcie sobie, jaka spójnia, jaka pobożność panowały w ich domu”⁶.

¹ Por. J. Laskowski, *Małżeństwo i rodzina*, wyd. 2, Warszawa 1982, s. 268; por. także: J. Gracía, *Zagadnienie małżeństwa i rodziny w „Familiaris consortio”*, „Katecheta” 31 (1987) nr 4, s. 149.

² Por. F. Adamski, *Rodzina chrześcijańska środowiskiem zbawienia i uświęcenia*, „Ateneum Kapłańskie” 77 (1985) nr 1-2, s. 209; por. także: S. Mojek, *Powołanie do życia rodzinnego*, w: *Być chrześcijaninem dziś*, red. M. Rusecki, Lublin 1992, s. 370-371.

³ Por. J. Grześkowiak, *Małżeństwo chrześcijan jest sakramentem*, „Ateneum Kapłańskie” 74 (1982) nr 1, s. 87; por. także: R. Bieleń, *Duszpasterstwo rodzin*, w: *Rodzina – bezcenny dar i zadanie*, red. J. Stala, E. Osewska, Radom 206, s. 238-239.

⁴ KK 11.

⁵ DA 11.

⁶ Hom. XX nr 6 do Ef 5. 28. PG 62, 143, cyt. za J. Buxakowski, *Ku teologii Kościoła domowego*, w: *Jan Paweł II „Familiaris consortio”. Tekst i komentarze*, red. T. Styczeń, Lublin 1987, s. 246.

Można powiedzieć, że przywołane przez sobór określenie rodziny jako „Kościoła domowego” jest poniekąd syntezą treści, które mówią o świętości małżeństwa i rodziny. Ma to odniesienie do „Kościoła domowego” zarówno w jego egzystencji, jak również w jego funkcjach. Nie można tu także pominąć odniesienia do rodziny jako sanktuarium życia⁷. Uniwersalnym wzorem dla „Kościoła domowego” z każdej epoki jest Rodzina Nazaretańska. W niezmiernie trudnych dla Izraela warunkach politycznych, gospodarczych i religijnych była zawsze podporządkowana woli Boga i wzajemnemu uświęceniu, przede wszystkim zaś – wydaniu na świat, utrzymaniu i wychowaniu Jezusa Syna Bożego. Pod troskliwym okiem Maryi i Józefa wzrastał On zarówno w latach, ale także w mądrości i w łasce u Boga i u ludzi (Łk 2,51-52). Święta Rodzina stanowi wzór wiary, miłości i pracowitości dla każdej ludzkiej rodziny, która podejmując wysiłek naśladowania jej, staje się w ten sposób „Kościołem domowym”. Trudno sobie natomiast wyobrazić Kościół – także domowy – bez ołtarza, podobnie też ołtarz nie ma sensu bez składanej ofiary, szczególnie ojca i matki. Jeśli małżeństwo-rodzina pragnie pozostać „Kościołem domowym”, musi się skupić przy ołtarzu ofiary życia rodzinnego oraz stworzyć sakramentalny styl życia⁸.

O rodzinie chrześcijańskiej jako „Kościele domowym” można mówić zarówno w znaczeniu ontycznym, jak i moralnym. Każda rodzina chrześcijańska, wyrastająca bezpośrednio

z sakramentu małżeństwa, a pośrednio z sakramentu chrztu i bierzmo-
wania, jest „Kościołem domowym” w znaczeniu ontycznym. Jest ona bowiem ze swej istoty podstawową i żywą częścią Nowego Ludu Bożego, wszczepioną w Jezusa Chrystusa oraz uczestniczącą w Jego potrójnej godności: kapłańskiej, prorockiej i królewskiej. Ponadto obdarzona została przy swym powstaniu (w oparciu o sakrament małżeństwa oraz związane z nim sakramenty Pojednania i Eucharystii) bogactwem łaski uświęcającej, cnót wlaných oraz darów Ducha Świętego, a także powołaniem do doskonałości wraz z prawem do łask Bożych potrzebnych w jego realizacji. Natomiast w znaczeniu moralnym chrześcijańska rodzina jest „Kościołem domowym” przede wszystkim wtedy, gdy stanowi prawdziwą wspólnotę osób, opierającą się na miłości, będącej odbiciem miłości Chrystusa do Kościoła⁹. Ojciec Święty Jan Paweł II nawiązał do tej prawdy już w swej pierwszej encyklice „Redemptor hominis”, w której pisze: „Człowiek nie może żyć bez miłości. (...) jego życie jest pozbawione sensu, jeśli nie objawi mu się Miłość, jeśli nie spotka się z Miłością, jeśli jej nie dotknie i nie uczyni w jakiś sposób swoją, jeśli nie znajdzie w niej żywego uczestnictwa”¹⁰.

Gdy rozpatrujemy „Kościół domowy” w znaczeniu ontycznym, trzeba niewątpliwie wskazać na uczestnictwo rodziny w potrójnym posłannictwie Jezusa Chrystusa. Kościół powszechny urzeczywistnia się poprzez funkcję kapłańską, prorocką i królewską.

⁷ Por. K. Majdański, *Wspólnota życia i miłości. Zamysł Boży o małżeństwie i rodzinie*, Łomianki 200, s. 373-374; por. także: KKK 1656.

⁸ Por. B. Lewandowski, *Sakrament wielki w Chrystusie i w Kościele*, „Ateneum Kapłańskie” 73 (1981) nr 3, s. 438.

⁹ Por. W. Tabaczyński, „Kościół domowy” w świetle nauki Jana Pawła II, „Ateneum Kapłańskie” 86 (1994) nr 1, s. 15-17.

¹⁰ RH 10; por. także: S. Mojek, *Antykoncepcja promocją czy degradacją małżeńskiej miłości*, w: *Problemy współczesnego Kościoła*, red. M. Rusecki, Lublin 1996, s. 462.

Podobnie chrześcijańscy małżonkowie są uzdolnieni, ale i zobowiązani do wykonywania funkcji właściwych całemu Kościołowi¹¹. Tak też ujmuje małżeństwo oraz jego sakramentalność Kard. Karol Wojtyła, kiedy wskazuje na trzy wymiary władzy-służby Chrystusa: kapłański, prorocki i królewski¹².

Rodzina chrześcijańska wkończona w Kościół, będący „ludem kapłańskim”, staje się „wspólnotą kapłańską” czyli wspólnotą dialogu z Bogiem, przez co jest ona środowiskiem uświęcenia i kultu. Kapłańska funkcja Chrystusa, uobecniająca się w rodzinie, jest realizowana przez życie sakramentalne, modlitwę oraz „duchowe ofiary” zwyczajnego życia chrześcijańskiego. Mówiąc o życiu sakramentalnym, z całą pewnością na pierwszym miejscu należy postawić nieustanne przeżywanie przez małżonków samego sakramentu małżeństwa, który będąc sakramentem trwałym, niesie z sobą bez przerwy rzeczywistość zbawienia, uświęcającego życie małżeńskie i rodzinne¹³. Nie ulega wątpliwości, że szczególny związek z tym życiem posiada sakrament pokuty i Eucharystii. Jan Paweł II w jednym ze swych dokumentów napisze nawet, że „Eucharystia jest samym źródłem małżeństwa chrześcijańskiego”¹⁴. Nieco dalej Papież uzasadnia motyw owego ścisłego związku tych sakramentów: „Ofiara eucharystyczna bowiem uobecnia przymierze miłości Chrystusa z Kościołem, przypieczętowane Jego krwią na krzyżu.

W tej właśnie ofierze Nowego i Wiecznego Przymierza małżonkowie chrześcijańscy znajdują korzenie, z których wyrasta, stale się odnawia i nieustannie ożywia ich przymierze małżeńskie”¹⁵.

Kolejną przyczyną ścisłej więzi obu sakramentów jest także idea miłości i wspólnoty. Eucharystia jest przecież do głębi sakramentem miłości, znakiem jedności oraz węzłem miłości Kościoła. Dlatego w Eucharystii chrześcijańska rodzina znajduje fundament, jak również ducha ożywiającego jej „komunię”¹⁶.

Życie małżeńskie nie może się oczywiście obyć bez skruchy i przebaczenia, które z kolei znajdują swój wyraz w sakramencie pokuty. Nie można bowiem zapomnieć, że osobiste grzechy poszczególnych członków rodziny są wymierzone nie tylko w przymierze z Bogiem, lecz również w przymierze małżeńskie oraz komunię rodzinną. Dlatego też sakrament pokuty jednocząc członków rodziny z Bogiem, odbudowuje równocześnie oraz udoskonala przymierze małżeńskie i wspólnotę rodzinną¹⁷.

Rodzina wspólnotą formowaną przez sakramenty

Uczestnictwo w Kapłańskiej misji Chrystusa, które jest właściwe dla całego ludu Bożego, znajduje swój szczególny wyraz w postawie poddania się zbawczej mocy Odkupiciela. Poprzez sakramenty święte Jezus Chrystus udostępnia uczestnictwo

¹¹ Por. J. Grzeškowiak, *Małżeństwo chrześcijan jest sakramentem*, s. 87.

¹² Por. J. W. Gałkowski, *Rodzina w ujęciu kard. Karola Wojtyły*, „Więź” 24 (1981) nr 1, s. 95-96.

¹³ Por. J. Grzeškowiak, *Sakramentalność małżeństwa w świetle adhortacji apostolskiej „Familiaris consortio” Jana Pawła II*, w: *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*, red. A. L. Szafrński, Lublin 1985, s. 88-89.

¹⁴ FC 57.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Por. J. Grzeškowiak, *Sakramentalność małżeństwa w świetle adhortacji apostolskiej „Familiaris consortio” Jana Pawła II*, s. 89; por. także: M. Jagodziński, *Eklezjalne kształty komunii*, Radom 2012, s. 105-106.

¹⁷ Por. W. Tabaczyński, „Kościół domowy” w świetle nauki Jana Pawła II, s. 26; por. także: FC 58.

w jedynym i nieodwracalnym oddaniu człowieka i świata Bogu Ojcu, którego Syn Boży raz na zawsze dokonał. Rodzina chrześcijańska winna stawać się na co dzień wspólnotą formowaną przez sakramenty święte. Nie tylko sakrament małżeństwa, ale również chrzest święty, bierzmowanie przyjmowane przez dzieci czy też sakrament pokuty udzielony członkowi rodziny, mają całemu życiu wspólnoty rodzinnej przybliżyć zbawczą moc Chrystusa oraz otwierać na bogactwo Jego łaski¹⁸. Zwraca na to uwagę Jan Paweł II w „Liście do Rodzin” z roku 1994: „Nie lękajcie się żadnych zagrożeń! Boże moce są niepomierne większe od Waszych trudności! Niepomierne większa od zła, które zakorzeniło się w świecie, jest moc Sakramentu Pojednania; Ojcowie Kościoła nazywali ten sakrament „drugim Chrztem”. Niepomierne większa od zepsucia, któremu ulega świat, jest Boska moc Sakramentu Bierzmowania, który otrzymujemy po Chrzcie, i niepomierne większa jest nade wszystko moc Eucharystii”¹⁹. Sakramenty będąc źródłem Bożej mocy oraz miłości w rodzinie, są również środkami, które jednoczą i formują poszczególnych członków rodziny. Rolę tę pełnią wszystkie sakramenty przeżywane we wspólnocie rodzinnej, ale przede wszystkim sakrament Eucharystii i sakrament Pokuty²⁰.

Omawiając poszczególne sakramenty, trzeba podkreślić, że **kolebką rodziny jest niewątpliwie sakrament małżeństwa**²¹. To właśnie łaska tego sakramentu wywiera nieustanny wpływ na całe życie małżonków i na wszelkie jego przejawy. Jest ona niewyczerpanym źródłem, na który małżonkowie mogą zawsze liczyć, i który stale się powiększa dzięki ich współdziałaniu. To właśnie dzięki łasce sakramentu małżeństwa codzienne, zwykłe życie małżeńsko-rodzinne nabiera wymiaru nadprzyrodzonego²².

Warto w tym miejscu postawić pytanie – czym właściwie jest łaska sakramentu małżeństwa? W pierwszym rzędzie jest nią świętość, czyli łaska uświęcająca, nazywana trafniej – łaską świętości albo też habitualną, gdyż nie chodzi tu o jednorazowe uświęcenie, ale o coś, co ma charakter trwały. Każdy ochrzczony po zawarciu małżeństwa powinien codziennie przygotowywać się na tę łaskę. Jeżeli natomiast łaska uświęcenia, względnie świętości, polega na otrzymywaniu łaski habitualnej, jak również jej pomnożeniu, wówczas mamy do czynienia z jeszcze innego rodzaju łaską. Nie ma jak dotąd precyzyjnego określenia tego rodzaju łaski, teologowie mówią zazwyczaj o łasce sakramentalnej albo łasce uczynkowej. Na ogół mówi się, iż łaska uczynkowa sakramentu małżeństwa stanowi

¹⁸ Por. S. Smoleński, *Wychowanie w rodzinie jako przygotowanie do odpowiedzialnego podjęcia powołania chrześcijańskiego*, w: *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, red. F. Adamski, Kraków 1982, s. 82.

¹⁹ LdoR 18.

²⁰ Por. J. Korycki, *Familiaris consortio w kontekście „Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim”*, „Ateneum Kapłańskie” 76 (1984) nr 1, s. 78; por. także: FC 57, 58; KKK 1641-1642; S. Dziekoński, *Rozwój wychowawczej myśli Kościoła na przestrzeni ostatnich wieków*, Warszawa 2004, s. 156.

²¹ Por. S. Hartlieb, *Odnowa rodziny przez liturgię*, w: *Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej. Program duszpasterski na rok 1993/94*, Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego, Katowice 1993, s. 422.

²² Por. F. Adamski, *Rodzina między sacrum a profanum*, Poznań 1987, s. 134; por. także: S. Mójek, *Wprowadzenie do teologii małżeństwa według pism Bernarda Häringa CSSR. Zagadnienia wybrane*, w: „Homo meditans”, t. XV: *Małżeństwo – przymierze miłości*, red. J. Misiurek, W. Słomka, Lublin 1995, s. 244.

siłę do ponoszenia ofiary, przez tych, którzy poprzez ten sakrament łączą się ze sobą na całe życie do jedności celu, jakim jest wspólne życie – szczególnie w cierpieniu – a także zrodzenie i wychowanie potomstwa²³. Zasadnicze obszary działania tej łaski to miłość, jedność i świętość. Wszystkie aspekty małżeńskiej miłości, a więc: trwałość, wierność i płodność – są wyniesione, kierowane oraz wspomagane przez łaskę, zyskują dzięki temu nowe wymiary i uświęcającą moc. Łaska sakramentalna ogarnia również wszystkie płaszczyzny życia małżeńskiego i rodzinnego. Penetruje nie tylko wspomnianą już miłość małżeńską oraz jej zadania prokreacyjno-wychowawcze, ale także promieniuje na wszystkie relacje w rodzinie. Według Jana Pawła II to właśnie z sakramentu pochodzi łaska przemiany całego życia małżonków w nieustanną ofiarę duchową. W ten sposób łaska staje się źródłem głębokiej i autentycznej duchowości małżeńskiej oraz rodzinnej, a przez rodzinę żyjącą *agapé* wnika z kolei głęboko w serce wspólnoty ludzkiej²⁴.

Niewątpliwie w formacji rodziny chrześcijańskiej ogromną rolę odgrywają **sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego**. Pierwszym z tych sakramentów jest **chrzest święty**. Jeszcze nie tak dawno – przed odnowieniem obrzędów chrzcielnych – rodzice zachowywali bierną postawę

w czasie chrztu swoich dzieci, powstały nawet zabobony, które nakazywały ojcu dziecka opuszczenie świątyni²⁵. Dzisiaj sytuacja zmieniała się diametralnie. We *Wstępie ogólnym do „Obrzędów chrztu”* odnajdujemy wyraźne wskazania do obecności oraz roli rodziców podczas udzielania sakramentu chrztu świętego. Ponadto wymienieni są tam rodzice chrzestni, bliscy, członkowie rodziny, przyjaciele oraz sąsiedzi²⁶. Wszyscy oni reprezentują, przy udzielaniu tego sakramentu, lud Boży. Dzieci otrzymują chrzest w wierze Kościoła, która jest wyznawana publicznie nie tylko przez rodziców, ale także chrzestnych oraz wszystkich uczestników zgromadzenia liturgicznego. Rodzina staje się w ten sposób znakiem Kościoła, który cały przeżywa radość z duchowych narodzin człowieka²⁷.

W nowym rytuale dowartościowano nie tylko rolę rodziców podczas udzielania sakramentu, ale także ich podstawową odpowiedzialność za religijne życie dziecka. Chrzest jest początkiem życia z wiary, który bezwzględnie zakłada konieczność kontynuacji poprzez wychowanie religijne. Jest on fundamentem dla innych sakramentów, włącza także w Misterium Paschalne Chrystusa. Człowiek staje się odtąd żywym członkiem Chrystusowego Ciała, a sam Zbawiciel jest dla niego źródłem nowego życia²⁸. Tymczasem

²³ Por. R. Rak, *Sakramentalność małżeństwa podstawą życia, miłości i ofiary rodziny*, w: *Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*, s. 86-87.

²⁴ Por. J. Grześkowiak, *Łaska sakramentu małżeństwa*, „Ateneum Kapłańskie” 79 (1987) nr 2, s. 300-301; por. także: FC 56; J. Salij, *Zanim staniamiy przed ołtarzem*, w: *Miłość, małżeństwo, rodzina*, red. F. Adamski, Kraków 1978, s. 135-137; M. Dziewiecki, *Czy przysięga miłości zobowiązuje do godzenia się na krzywdę w małżeństwie?* „Homo Dei” (2008) nr 3, s. 138-139.

²⁵ Por. S. Hartlieb, *Odnova rodziny przez liturgię*, s. 423.

²⁶ Por. *Obrzędy chrztu dzieci. Wstęp ogólny*, Katowice 1987, nr 7.

²⁷ Por. J. Miazek, *Wychowawcza funkcja liturgii*, „Communio” (wyd. pol.) 2 (1982) nr 5, s. 69; por. także: W. Nowak, *Celebracja sakramentu chrztu dzieci i recepcja jego obrzędów w praktyce pastoralnej*, „Communio” (wyd. pol.) 12 (1992) nr 3, s. 70-71.

²⁸ Por. J. Nagórny, *Chrzest – nowe życie w moralności Nowego Przymierza*, w: „Homo meditans”, t. X: *Chrzest – nowość życia*, red. J. Nowak, W. Słomka, Lublin 1992, s. 129-135; por. także: Cz. Murawski, *Teologia małżeństwa i rodziny w nauczaniu biskupów polskich 1945-1980. Studium dogmatyczno-pastoralne*, Sandomierz 1988, s. 62; KKK 1265-1266; S. Szczerek, *Posługa rodzinie w nauczaniu Jana Pawła II*, Sandomierz 2006, s. 151.

dla wielu rodzin współczesnych sakrament chrztu świętego pozostaje jedynie tradycyjnym obrzędem, który należy spełnić, ale który do niczego nie zobowiązuje. Dlatego przy rosnącej ignorancji religijnej fakt chrztu świętego stanowi doskonałą okazję do katechezy dorosłych: rodziców dziecka czy jego rodziców chrzestnych²⁹. Sakrament chrztu świętego powinien być poprzedzony spotkaniem rodziców naturalnych i chrzestnych, aby nie tylko omówić znaczenie oraz wymowę symboli czy ceremonii liturgicznych, ale przede wszystkim pogłębić rozumienie istoty sakramentu. Medytacja odpowiednio przygotowanych tekstów biblijnych pomoże zobaczyć chrzest jako sakrament zanurzający w Chrystusa, włączający w nową społeczność-Kościół, ale równocześnie uświadomi wielką odpowiedzialność rodziców za rozwój życia Bożego w dziecku³⁰.

Drugim etapem chrześcijańskiej inicjacji jest **sakrament bierzmowania**. Także i on posiada doniosłe znaczenie dla rodziny. Jest bowiem znakiem pełniejszej przemiany człowieka, która ma ciągle dokonywać się i wzrastać dzięki Duchowi Świętemu, prowadząc do doskonałej miłości Ojca³¹. Ponadto czyni dojrzałym, nadaje prawa i obowiązki, pogłębia świadomość odpowiedzialności. Wyposaża także w posłannictwo i udziela siły, aby podejmowane zadania traktować jako wspólny trud dla królestwa Bożego i bliźnich³². Chwila sprawowania tego sakramentu ma również doniosłą wagę dla lokalnej wspólnoty Kościoła. We *Wprowadzeniu teologicznym i pastoralnym do „Obrzędów*

Bierzmowania” odnajdujemy słowa: „Na tę uroczystość należy zaprosić cały Lud Boży, którego przedstawicielami są rodziny bierzmowanych i członkowie miejscowej wspólnoty”³³.

Dzięki sakramentowi bierzmowania chrześcijańscy małżonkowie otrzymują od Boga niezbędne wsparcie w obliczu czekających na nich zadań i obowiązków rodzinnych oraz wychowawczych. Sakrament ten wzbogacając ich swymi darami daje zapewnienie, że bez względu na wagę odpowiedzialności czy też rozmiary trudności codziennego życia nie zabraknie im światła, rady oraz mocy, aby ich związek stanowił odbicie związku Chrystusa z Kościołem, a oparta na nim rodzina była – jako „domowy Kościół” – żywą komórką Kościoła powszechnego. Szczególną właściwością tego sakramentu jest umocnienie małżonków do dawania świadectwa wiary sobie nawzajem oraz swoim dzieciom³⁴.

Ujęcie małżeństwa w kategoriach przymierza z Bogiem zrealizowanego przez Chrystusa skłania do zatrzymania się nad zagadnieniem relacji pomiędzy Eucharystią a małżeństwem, a więc do zastanowienia się nad tym, skąd płyną i na czym polegają wzajemne odniesienia między dwoma sakramentami, jaką rolę pełni Eucharystia w życiu małżeńskim i rodzinnym. **Eucharystia** jest niewątpliwie fundamentem całego życia chrześcijańskiego; centrum, do którego grawitują wszystkie sakramenty Kościoła. Centralna rola Eucharystii domaga się wyjątkowej relacji wszystkich sakramentów (również i małżeństwa) do Mszy świętej³⁵.

²⁹ Por. B. Mierziński, *Formy duszpasterstwa rodzin*, w: *Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*, s. 409-410.

³⁰ Por. B. Nadolski, *Odnova liturgii a rodzina*, w: tamże, s. 344.

³¹ Por. Cz. Murawski, *Teologia małżeństwa i rodziny w nauczaniu biskupów polskich 1945-1980. Studium dogmatyczno-pastoralne*, Sandomierz 1988, s. 63.

³² Por. M. Marczewski, *Eucharystia a małżeństwo i rodzina*, „Chrześcijanin w świecie” 20 (1988) nr 3, s. 44.

³³ *Obrzędy Bierzmowania. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, Katowice 2004, nr 4.

³⁴ Por. F. Adamski, *Rodzina między sacrum a profanum*, s. 134.

³⁵ Por. Cz. Murawski, *Teologia małżeństwa i rodziny*, s. 80-81; por. także: KK 11.

Sobór Watykański II podkreślając ów szczególny związek Eucharystii i sakramentu małżeństwa zalecił, że „zwyczajnie małżeństwo należy zawierać podczas Mszy świętej”³⁶. Wprawdzie także przed Soborem sprawowano sakrament małżeństwa w czasie Mszy świętej, ale stanowiło to sytuację wyjątkową i było raczej uprzywilejowaniem nowożeńców. Posoborowe „Obrzędy sakramentu małżeństwa” akcentują bogactwo więzi pomiędzy Eucharystią a małżeństwem zalecając równocześnie, aby nowo zaślubieni przyjmowali Komunię świętą pod dwiema postaciami. Małżonkowie znajdują w Eucharystii pełnię miłości: podobnie, jak łączą się Ciało i Krew, tak też zjednoczenie każdego z małżonków z Chrystusem pomoże im zjednoczyć się ze sobą oraz ze wspólnotą tak dalece, aby ich świadectwo życia było świadectwem ludzi świętych³⁷. Tak jak Kościół wezwany do świętości realizuje ją na co dzień w sposób najdoskonalszy przez Eucharystię, tak również rodzina, „Kościół domowy”, ma źródło swej świętości oraz jej najpełniejszy wyraz w Eucharystii. Stąd też chrześcijańskie małżeństwo związane jest wewnętrznie z Eucharystią³⁸.

Papież Jan Paweł II stwierdza, że sakrament małżeństwa zarówno wyrasta z Eucharystii, jak i do niej prowadzi. Ta myśl pojawia się, gdy Ojciec Święty zestawia rzeczywistość małżeństwa z rzeczywistością Nowego Przymierza dokonanego przez Chrystusa. Dlatego dobrze się stało, że – jak już

było wspomniane – „Konstytucja o liturgii świętej” poleca zawierać małżeństwo podczas Mszy świętej. Idzie bowiem za tym przepisem przekonanie wspólnoty, świadomej tego, że w Eucharystii nie tylko objawia się komunია Świętej Trójcy, ale Eucharystia wprowadza także w nią wiernych³⁹.

Zasadnicza rola, jaką spełnia Eucharystia w życiu małżeństwa i rodziny, polega na tym, że w członkach rodziny rozwija ona oraz doskonali zapoczątkowaną na chrzcie świętym przemianę w „nowego człowieka” zdolnego do prawdziwej miłości wzorowanej na miłości Chrystusa. Brak tej miłości lub niedostateczny jej rozwój jest zasadniczo główną przyczyną wszystkich trudności, z jakimi borykają się ludzie w małżeństwie i rodzinie. Sami z siebie nie są zdolni do takiej formy miłości, może być ona jedynie wynikiem Bożego działania. To działanie zaś dokonuje się w szczególnie sposób poprzez Eucharystię⁴⁰. Podkreśla tę prawdę Benedykt XVI w adhortacji apostoelskiej „*Sacramentum Caritatis*”: „Eucharystia wzmacnia w sposób niewyczerpany jedność i nierozdzielalną miłość każdego chrześcijańskiego małżeństwa. W nim, na mocy sakramentu, węzeł małżeński jest wewnętrznie powiązany z jednością eucharystyczną Chrystusa-Oblubieńca z Kościołem-Oblubienicą (por. Ef 5,31-32)⁴¹.

Można powiedzieć, że wpływ Eucharystii oraz Komunii świętej na życie rodziny widoczny jest najbardziej w trzech aspektach. Po pierwsze

³⁶ KL 78.

³⁷ Por. Cz. Murawski, *Eucharystia źródłem małżeństwa chrześcijańskiego*, w: *Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*, s. 241.

³⁸ Por. T. Rytko, *Powołanie do wspólnoty*, Poznań 1985, s. 134; por. także: M. Chmielewski, *Posługa kierownictwa duchowego wobec małżonków*, w: *Solidarni z rodziną*, red. Cz. Murawski, Sandomierz 2006, s. 167.

³⁹ Por. M. Marczewski, *Eucharystia a małżeństwo i rodzina*, s. 40-41.

⁴⁰ Por. Cz. Murawski, *Eucharystia źródłem małżeństwa chrześcijańskiego*, s. 243; por. także: S. Łabendowicz, *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 12 (2012) nr 2 (46), s. 38.

⁴¹ SCar 27.

– dąży do połączenia wysiłków obydwójga małżonków wypełniających swe zadania małżeńsko-rodzinne, jest dla nich bodźcem do uświadomienia sobie odpowiedzialności, jaką ponoszą względem siebie i dzieci, a także bodźcem pogłębiającym pragnienie miłości Bożej w rodzinie, wprowadzania łaski Bożej do ich małżeństwa i rodziny. Po drugie – Eucharystia jest ogromną podporą w dźwiganiu krzyża codziennego życia. Pomaga przyjmować w duchu nadprzyrodzonym wszelkie cierpienia czy doświadczenia losu, jakie spotykają rodzinę. Po trzecie – osoba, która nie jest winna rozłamu rodzinnego znajduje w Eucharystii wielką siłę do przezwyciężenia kryzysu, do miłości bliskiej poświęceniu – nawet wówczas, gdy obiekt miłości na to nie zasługuje⁴².

Jan Paweł II niejednokrotnie zwracał uwagę na szczególne powiązanie Eucharystii z **sakramentem pokuty**. Rozwój życia eucharystycznego w rodzinie domaga się bowiem od wszystkich jej członków troski o przezwyciężanie swoich słabości i grzechów, czyli wypracowanie postawy nawrócenia i pokuty. Sakrament pojednania spełnia w tym względzie niezastąpioną rolę⁴³. Można powiedzieć, że jest on jedną z największych łask danych przez Chrystusa Kościołowi, aby leczyć tę ranę w sercach wiernych, która wciąż grozi nowym otwarciem. Jest to sakrament ufności: i to nie tylko dlatego, że wymaga on od penitenta określonego stopnia zaufania, ale głównie dlatego, że przywraca utraconą ufność. Z drugiej zaś strony sakrament pokuty jest sakramentem pokory i prawdy⁴⁴, które są tak bardzo potrzebne w życiu małżeńskim.

W przeżywaniu tego sakramentu ważne jest, aby penitent za łaską Ducha Świętego podjął na nowo odpowiedzialność za siebie oraz za innych. Dlatego z jednej strony można powiedzieć, że jest to najbardziej osobisty sakrament, w którym grzesznik staje przed Bogiem w postawie żalu i ufności, z programem realizacji swojej świętości. Z drugiej jednak strony – choć to wszystko dokonuje się w głębi jego serca – to prowadzi do pojednania nie tylko z Bogiem i samym sobą, ale także z innymi oraz ze wspólnotą Kościoła⁴⁵.

Nie ulega wątpliwości, że istotnym elementem oraz stałym zadaniem uświęcania rodziny jest przyjęcie ewangelicznego wezwania do nawrócenia skierowanego do wszystkich chrześcijan, którzy nie zawsze są wierni „nowości” chrztu i powołaniu do świętości. Także rodzina nie potrafi zawsze wytrwać konsekwentnie w prawie łaski świętości chrzcielnej, odnowionej w sakramencie małżeństwa. Stąd skrucha oraz wzajemne przebaczenie w łonie rodziny znajdują najpełniejszy wyraz w sakramencie pokuty chrześcijańskiej⁴⁶. Dlatego Papież w „*Familiaris consortio*” podkreśla: „Sprawowanie tego sakramentu nabiera szczególnego znaczenia dla życia rodzinnego: odkrycie w duchu wiary tego, jak grzech sprzeciwia się nie tylko przymierz z Bogiem, ale i przymierz małżeńskiemu oraz komunii rodzinnej, prowadzi małżonków i wszystkich członków rodziny do spotkania Boga, «bogatego w miłosierdzie», który rozszerzając swoją miłość potężniejszą niż grzech, odbudowuje i udoskonala przymierze małżeńskie i komunie rodzinną”⁴⁷.

⁴² Por. F. Adamski, *Duchowość życia małżeńsko-rodzinnego*, w: *Miłość, małżeństwo, rodzina*, s. 199; por. także: KKK 1391-1396.

⁴³ Por. S. Smoleński, *Wychowanie w rodzinie jako przygotowanie do odpowiedzialnego podjęcia powołania chrześcijańskiego*, w: *Wychowanie w rodzinie chrześcijańskiej*, s. 82-83.

⁴⁴ Por. B. Jozan, *Nadzwyczajna okazja*, „*Communio*” (wyd. pol.) 10 (1990) nr 1, s. 97.

⁴⁵ Por. J. Mizak, *Formacyjny wymiar sakramentu pokuty*, „*Teologia i Moralność*” (2011) t. 10, s. 186.

⁴⁶ Por. T. Ryłko, *Powołanie do wspólnoty*, s. 145.

⁴⁷ FC 58.

Kiedy patrzymy na małżeństwo jako na wspólnotę osób warto zaakcentować jeszcze jeden wymiar sakramentu pojednania. Idzie w nim o to, że „jedność ludzi nie dokona się bez wewnętrznej przemiany każdego z osobna. Osobiste nawrócenie jest konieczną drogą do zgody pomiędzy ludźmi”⁴⁸. We współczesnych konfliktach czy podziałach, które dotykają tak wiele rodzin, ta prawda powinna być wciąż przypominana. Wskazuje ona również na ostateczny cel formacji sumienia małżonków poprzez wspólne rachunki sumienia⁴⁹.

Należy również pamiętać, że w środowisku rodzinnym dokonuje się wychowanie do odpowiedzialności oraz przekazywanie prawdy o Bogu przebaczącym. Rodzice zarówno budzą sumienia dzieci, ale także – poprzez wychowawcze zabiegi – je doskonalią. Mogą i powinni w związku z tym wzbudzać pragnienie dziecka za osobistym spotkaniem z miłosiernym Bogiem w sakramencie pojednania⁵⁰.

Podsumowując trzeba powiedzieć, że sakramenty stanowią źródło uświęcenia rodziny chrześcijańskiej. W każdym z sakramentów dochodzi bowiem do spotkania człowieka z Chrystusem,

ponieważ On jest w nich obecny i poprzez nie działa. Ponadto umacniają one więź wszystkich członków rodziny z Bogiem oraz nawzajem ze sobą⁵¹. „W tym też domowym niejako Kościele” – jak uczy Sobór – „rodzice przy pomocy słowa i przykładu winni być dla dzieci swoich pierwszymi zwiaśtunami wiary i pielęgnować właściwie każdemu z nich powołanie, ze szczególną zaś troskliwością powołanie duchowne”⁵². Nie ulega wątpliwości, że to przede wszystkim małżonkowie odpowiadają za stworzenie jak najlepszych warunków w rodzinie do realizacji powołania do świętości. „Małżonkowie chrześcijańscy wyrażają tajemnicę jedności i płodnej miłości Chrystusa i Kościoła i w niej uczestniczą; dlatego wspomagają się wzajemnie w dążeniu do świętości...”⁵³. Dlatego też w tym dążeniu tak wielkie znaczenie posiada życie sakramentalne rodziców i dzieci, szczególnie częsta spowiedź i Komunia święta, jak też uczestnictwo we Mszy świętej oraz w nabożeństwach eucharystycznych. Można powiedzieć, że są to najważniejsze elementy duchowości sakramentalnej życia małżeńskiego chrześcijańskiej rodziny⁵⁴.

Ks. dr Jacek Mizak – adiunkt Instytutu Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Radomiu.

⁴⁸ RP 4.

⁴⁹ Por. J. Nagórny, *Małżeński rachunek sumienia*, w: *Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*, s. 266; por. także: Tenże, *Formacja chrześcijańskiego sumienia małżonków w perspektywie sakramentu pokuty i pojednania*, w: „Homo meditations”, t. XV: *Małżeństwo – przymierze miłości*, s. 121-126.

⁵⁰ Por. T. Ryłko, *Powołanie do wspólnoty*, s. 145; por. także: T. Favaro, *Wychowanie do sakramentu pojednania*, „Communio” (wyd. pol.) 4 (1984) nr 5, s. 121; S. Kisiel, *Postulat realizacji wskazań Stolicy Apostolskiej w przygotowaniu do sakramentów świętych*, „Katecheta” 39 (1995) nr 1, s. 20; M. Wolicki, *Rola rodziców w kształtowaniu sumienia dziecka*, tamże, s. 22-27.

⁵¹ Por. P. Poręba, *Liturgia „domowego Kościoła”*, „Ateneum Kapłańskie” 88 (1995) nr 5, s. 215; por. także: KL 7.

⁵² KK 11.

⁵³ *Obrzędy sakramentu małżeństwa. Wprowadzenie teologiczne i pastoralne*, Katowice 1996, nr 1.

⁵⁴ Por. B. Lewandowski, *Sakrament wielki w Chrystusie i Kościele*, s. 440.